

ideg pályák érzetét és kétféltékés koordinációját is meg kell oldani. Ez a kíváncsi pedig nagyon megterheli a gyermeket, ami a dal örömétől éppen ellenkező hatást válthat ki benne. Ez adja a hangszeres tanulás nehézségeit is. Ezek után szóljunk a szerzők törekvéseiről, a magyar dal énekiskolájáról.

Az első reakció az öröm sóhaja: végre valakiknek ismét eszébe jutott, (és hivatalos indíttatás nélkül!) segítséget nyújtani a magyar népdal, az ifjúság énekkultúrája érdekében a legjobb pedagógiai hagyományok felhasználásával. Az öröm azért is őszinte és megindultsággal teli, mert a vállalkozók a célkitűzés sikeréhez személyükben egyesítik a gyakorló művészt, a nevelőt, és a népdal tudományos ismeretében kitűnő eredményeket felmutató zenetudóst.

A segítségnyújtás igazi értéke a két kazettán közrebocsájtott, zenei és pedagógiai szempontból átgondolt, kiválóan válogatott 170 dal. A dalok zenei lejegyzését, szövegismeretét segíti ezek kötetben megjelentetett melléklete.

A szerzők a kötetben az énektanítás és tanulás technikai feltételeivel is foglalkoznak, ami sokak számára meglepő lehet. A közvélemény nem tud arról, hogy a pásztorok, falusi lányok, asszonyok az együtténeklés, vagy éppen énekelgetés előtt technikai felkészülést, „iskolát” tartottak volna. Néhány szóban meg kell tudjuk magyarázni ennek mai szükségességét, a mára kialakult helyzetet. A dalos kedvnek egyik fontos pszichológiai oka a kézi munka monotonitásának az oldása volt. A krumplikapálás, kukoricamorzsolás, tollfosztás stb. hosszú időn keresztül nemcsak fárasztó, hanem idegileg is kimerítő tevékenység. Több ember együtt dalolva lényegesen oldani képes ezt a fizikai és lelki monotonitást, fáradtságot. A gyermekek ilyen környezetben természetesen szintén dallal oldoták a maguk belső feszültségeit, melyek elsősorban testük növekedéséből, s az ebből adódó időszakos fizikai-szellemi labilitásukból is származik.

Miután a kézi munka szerepét mindinkább a gépek vették át a háztartásban és a földeken is, az emberi kapcsolatok szintén az „elmagányosodás” irányába tartanak, s ezzel együtt csökkent le, s maradt el a közösség teremtés szükségessége, s így a dal igénye is. E teljesen más helyzetben új módszerek, alkalmak kitalálására van szükség, (ezt a testi nevelés mindenben hasonló problémái is példázzák). Ez első sikeres lépés után jelenleg csak remélni tudjuk, hogy a tervezett kötetben, vagy másutt, lesz valaki, aki új gondolatokkal indíttatást érez a feladat átfogó megoldására.

A népdal nem „karéneklés”. A „pávakörök”, – ha unisonóban is, de lassan már „karéneklési” igényekkel énekelnek. A közös népdaléneklés egészen más. Sok „egyéniesség” együttes indíttatásából jön létre a dalok közös ismeretében úgy, hogy a különböző hangszínek, temperamentumok (lendületek), szövegváltozatok megismételhetetlenül csengetnek össze. Nem olyan steril módon, mint az előadásra, produkcióra készült „karéneklés”, noha annak ugyanúgy megvan a létjoga és a szépsége. Ennek a különbségnek, a kétféle „műfaj” különbözőségének a tisztázása és pedagógiai szerepe elsőrendű kérdés. A mai „eredetieskedés” másolás-szellemű hajszolása legalább annyira káros lehet, mint beletörődés a belső indíttatású éneklés hiányába.

Csak remélhetjük, hogy a szerzők a II. kötetükben ilyen feladatok megoldásában is segítséget adnak. Talán lesz valaki, aki gondolataival hozzájárul az érdemi megoldások megkereséséhez. Hiszen ez mindannyiunk érdeke.

FALVAY KÁROLY

„Szívemen páva sétál...”

A „Fölszállott a páva...” kezdetű népdalunkról, rabéneknkről és Ady híres és ismert versének értelmezéséről tartottam egyszer fölolvast. Az előző nap, amikor a kéziratot nézegettem, javítottam és mint annyiszor most is zenét hallgattam: munka közben *Beethoven*: Esz-dúr zongoraversenyét tettem föl a lemezjátszóra. Ezt addig, ahogy mondani szokták, már legalább százszor lejátszottam az elmúlt néhány évben, de a II. tételre (Ada-

gio un poco mosso) csak most figyeltem fel jobban. „Beethoven legszebb zenéinek egyike: korálszerű, áhítatos ének – írja erről Juhász Előd. – Dallama nemes, tiszta, felemelő, talán a csillagos égbolt végtelenje ihlette.”

Hogy csodálkozással hallgattam *Emil Gilelsz* zongorajátékát a „bölcs örömhangokat”, annak oka mégsem a fentiekben, hanem egy hirtelen fölfedezésben van. Mert akkor épp a „Fölszállott a páva” dallama és a Páva-variációk jártak az eszemben, így ezért fölfedeztem magamnak Kodály művének beethoveni párját. Úgy is mondhatnám, ott és akkor, abban a percben a két mester csodálkozóan egymás mellé fordult, miként ezt tette egy cseremis népzene kutató Kodály művének moszkvai bemutatója után.

Talán nem is a műnek, de az abban megfogalmazott érzelmeknek azonosságát vagy hasonlóságát éreztem meg. Ezzel, no meg a következő művekkel is, egy pillanat alatt parttalanán tágult a Páva-variációkban megfogalmazott – nagyon magyarul, de úgy látszik, egyetemesen is elmondott – *vágy-kudarc-győzelem* hármassága. Ezen érzések disszonanciája és harmóniája.

És ahogy hallgattam, figyeltem a II. tételt, eszembe jutott *Liszt* Faust szimfóniájának befejező, záró része, majd újra Beethoven, de most a 9. d-moll szimfóniájának utolsó tétele: az örömóda zuhataga.

Gondolataimban a zene foglya lettem, és e gondolatok zenétől zenéig vittek, vezettek, kísérték, mert újra *Kodály* jutott eszembe. Az ő Adventi ének című kórusműve, s annak kezdő sorai: „Jövel, jövel Emmánuel, mert téged óhajt Izrael...” Gondolatban az ének mellé kép is került: a prágai Szépművészeti Múzeumban látott középkori Emmánuel-ábrázolás, amelyen a gyermek Jézust látjuk a kereszttel.

A rabságra és a megváltásra gondoltam, miközben a kudarc, a győzelem, a megváltás reményének érzetét terelte felém és elémm Beethoven zongoraversenyének II. tétele.

Kodály művéről a Páva-variációkról ezt tudtam, de egy másik nagy mester – ha szabad így nevezni egy földi csillagot – társaságában, egy másik mű rokon gondolatai között értettem meg ezt tisztán és világosan.

Dehát ennyire parttalan lenne, ennyire kitágítható volna a rabének s az az alapján készült Kodály-mű? Vagy...? Ez talán úgy igaz, és akkor elfogadható az élmény és a magyarázat, ha azt mondom, hogy a Páva-variációkban – de Beethovené és Liszté is – megfogalmazott gondolatok és élmények ugyanúgy bennünk rejteznek, mint a kottalapokon, csak ezt az élményt a zene hívja elő, mint a negatívon lappangó képet a sötét-kamrában a megvilágítás és a vegyszer.

Hasonlóan bennünk él a magyar népdalban, a rabénekekben megfogalmazott örök óhaj és remény: a megmaradás, az Örök Élet és Megújulás vágya és hite. Így vált, így válik bennem egyetemessé az a röppe négy soros népdal, amit *Seemayer Vilmos* a Somogy megyei Surdon gyűjtött 1935. november másodikán a 66 éves *Varga Páltól*, és amit Kodály tett világhírűvé zenekari műve által:

*Röpülj, páva, röpülj,
Vármöggyeházára,*

*A szegény raboknak
Szabadulására.*

Most egy másfajta páváról szólólnánk: a kényes, büszke páváról. A „Fölszállott a páva” dallamához és szövegéhez hasonlóan Somogyba vezet bennünket az alábbi, Karádon – Kodály gyűjtötte – karikázó ének:

*De szeretnék páva lenni,
Főispánnak lánya lenni,*

*A kiskertben sétálgatni,
Tejárózsát szakítani.*

Egy másik Törökkoppányi erdőjáró ének így kezdődik:

*De szeretnék páva lenni,
Mester úrnak lánya lenni...*

Mindkét karikázóban ugyanazt jelenti a páva, mint a legtöbb szólásmondásban: a büszkeséget, kevélységet, a csillogást jelzi és jelöli. Kórógyon (Szlavóniában) a pöffeszkedő, büszke emberre mondják: Ú mién, mind a páová. Vagy: Oja kényös, mint a páová. Aki szép ruhában feszeleg, parádézik, az úgy sétál, mint a páva. (Bálint Sándor közlése.) Ezekre „rímelnek” a virágénekek között talált alábbi részletek:

*Az hol páva-módra sétálsz,
Nap fénye megáll, s úgy csudál...
(1672 körül)*

*Olyan a járása mint farkasnak,
Sétálása mint pávának...
(1748 körül)*

Vagy néhány egyéb, Szabó T. Attila előbányászta adat:

*Minap páva módra
Fénjes ruházatba
Kik magokat kellették
Bátron víg lakással*

*Njájas mulotsággal,
Egymást gyönyörködtek(!)
(Kolozsvár szabadulásáért való
hálaadó ének, 1660.)*

*Mejj ékesen jár sétálva...
(XVII. sz. vége)*

Egy 1682-ben íródott búcsúversben így beszél magáról egy főrendű ember fia:

*Mint a szép lilium, úgy virágzom vala,
Mint az ékes páva, úgy sétálok vala...*

„Lám, a szembe dicséretett Pávánál is büszkébb és gőgösebb” – olvashatjuk egy 1702-ben megjelent könyvben.

E példák és közmondások után térjünk vissza a folklórhoz. A gőgös feleség annak a ballada-típusnak a neve, amelyben egy szegénylegény egy gazdag leányt vesz el, és hiába vásárol néki bármilyen ajándékot, sehogy sem tud kedvébe járni. *Kríza János* 1863-as székelyföldi gyűjteményében található változatnak így kezdődik mindegyik strófája:

Hej páva, hej páva! császárné pávája!

S ha az előzőkben idézett két somogyi karikázó szövegre nézünk, akkor egy ilyen sorrend állítható fel és így oldható fel a metaforikus kép: a mester úrnak, a főispánnak leánya olyan büszke, kevély és gőgös, mint a páva, de a császárné pávája – így az ókori mitológiába vezet bennünket! – is büszke, sőt ő a legbüszkébb leány.

A büszkeség a hét főbűn egyike. Így jutott eszünkbe az egyik legkülönösebb és leghíresebb vízió-festőnek, *H. Bosch*nak egy korai, és ezért talán kevésbé ismert festménye, az 1475-80 között készült *Hét főbűn* című képe.

Ez négy kisebb és egy nagyobb tondóból áll. A középső, fő helyen sugaras alakban a hét főbűn életképekben jelenik meg. A centrumban a feltámadó Krisztus, alatta felirat: *Cave, Cave, Deus Videt*. Azért kerestük ki egy monográfiából ezt a képet, mert nagyon kíváncsiak voltunk, vajon a páva nem szerepel-e ott? A büszkeséget, a kevélységet szép ruhában tetszelgő, magát tükörben néző, ékszerekkel díszítő nőalak és egy férfialak jeleníti meg. Itt tehát nincs páva. De nem volna teljes a morális tanítás, ha a bűn mellé a büntetés képét nem tenné oda Bosch mester. Mert egy másik körben a vérvörös poklot látjuk, és ez az „életkép” immár a pokolbéli sorsot mutatja. A büszke nőnek és férfinak az ördög tart tükröt, miközben kígyók-békák mászkálnak meztelen testükön. És ott áll mellettük egy megkopoulosztott páva! Dísztelenül, kihullott – kitépett – tollakkal.

A büszkeséget jelentő pávaképnek – e középkori örökségnek – elterjedéséről és korai megjelenéséről irodalmi példák is tanúskodnak, kezdve a II. vagy III. század elején keletkezett *Physiologustól* a mi *Temesvári Pelbártunkig*, de éppúgy szól erről mese, mint karikázó ének. És éppúgy ismeri, ismerte költőink közül a büszke páva képét *Balassi Bálint* mint *Arany János* vagy *Petőfi Sándor*.

Íme, egy régi, messzi múltba vezető kép, jelkép, amelyet leginkább a nép őrzött meg és tartott fenn. Egy középkori templom falán a freskó addig „beszél és regél”, amíg a régi templom áll. A dalban foglalt üzenet pedig addig szól, amíg az ének, az énekszó el nem némul. Ugye érthető Kodály féltése, aggodalma, áhitata és szeretete, tanítása a magyar népdalról, amelyről ő írta, hogy a magyarság múltjának és lelkének a tükré.

MÓSER ZOLTÁN